

Charakter fake news a hoaxov v čase Covid 19 na Slovensku a authority, ktoré na ne poukazujú

The character of fake news and hoaxes at the time of Covid 19 in Slovakia and the authorities that point to them

Hedviga Tkáčová

Fakulta humanitných vied Žilinskej univerzity v Žiline

Recenzent/Review: PhDr. Gabriela Ručková, PhD. MBA

Akadémia humanitných a medzikulturálnych štúdií Edith Steinovej, n.o.

e-mail: gabrielaruckova@gmail.com

Submitted/Odoslané: 15. 07. 2021

Accepted/Prijaté: 03.08.2021

Abstrakt: Aj keď dva, pre Slovákov cudzojazyčné výrazy – Fake news a hoaxy – vyvolávajú dojem, že pomenávajú nové komunikačné fenomény, nie je tomu tak. Dezinformácie sú staré ako samo ľudstvo. Pojem “fake news” predstavuje informácie, ktoré sú zavádzajúce alebo nepravdivé. Ich cieľom je získať pre pôvodcu nejakú materiálnu výhodu (finančný zisk z reklamy) alebo nemateriálnu výhodu (zámerné poškodenie jednotlivca alebo skupiny), nakoľko sú fake news často súčasťou informačného boja a ich zámerom je príjemcami manipulovať. V prostredí internetu sú veľmi častými aj hoaxy, ktoré sú vedome nepravdivé informácie. Svojou

podstatou nabádajú na ďalšie šírenie, živiac spoločenský strach a nedôveru. Sile účinkov týchto dezinformácií napomáha aj skutočnosť, že v online priestore má jedinec sklón sa uzatvárať do takzvaných názorových bublín. Opäť ide o prirodzený jav, pretože si radi prečítame článok, s ktorým súhlasíme a s ktorým sa stotožňujeme. V tomto zmysle je podstatné a dôležité sa na javy pozrieť aj z iného pohľadu. Veľkým prínosom v boji proti dezinformáciám sú iniciatívy jednotlivcov, na ktoré sa sústreďujú aj tento príspevok. Okrem teoretických východísk predstavujeme závery vlastného výskumu medzi slovenskými vysokoškolákmi, ktorý mapuje aktuálne povedomie

vysokoškolských študentov o aktivitách jednotlivcov, ktorí dnes upozorňujú na výskyt dezinformácií a aktívne pôsobia aj v oblasti prevencie a edukácie spoločnosti.

Kľúčové slova:

Dezinformácie, fake news, hoax, aktivisti, Internet

Abstract: Although two foreign language expressions for Slovaks - Fake news and hoax - give the impression that they are naming new communication phenomena, this is not the case. Disinformation is as old as humanity itself. The term "fake news" refers to information that is misleading or untrue. Their aim is to obtain for the author some material advantage (financial gain from advertising) or intangible advantage (intentional damage to an individual or group), as fake news is often part of the information fight and their intention is to manipulate the recipients. Hoaxes, which are knowingly false information, are also very common in the Internet environment. By their very nature, they encourage further spread, nurturing social fear and mistrust. The strength of the effects of disinformation is also aided by the fact that in the online space, the individual tends to close himself in so-called thought bubbles. Again, this is a natural phenomenon because we like to read an article that we agree with and identify with. In this sense, it is essential and

important to look at the phenomena from another perspective. The initiatives of individuals and groups, on which this contribution will also focus, are a great contribution in the fight against misinformation. In addition to the theoretical background, we present the conclusions of our own research among Slovak university students, which focuses on the current awareness of students about the activities of individuals and groups, which today draw attention to the occurrence of misinformation and are active in prevention and education.

Key words:

Disinformation, fake news, hoax, activists, Internet

Charakter dezinformačných webov je rozmanitý. Niektoré weby obsahujú materiály podvodného charakteru, klamlivé, dezinformačné správy alebo propagandu tvrdení, ktoré sú v rozpore s faktami. Iné s obľubou šíria poplašné správy a budujú negativizmus voči inak uznávaným autoritám v spoločnosti. Ďalšie sa sústredia na extrémistický obsah a obsahujú vulgarizmy, výzvy k násiliu ale aj agresívne osobné útoky. Neposlednou skupinou sú weby, ktoré majú záľubu v konšpiračných teóriách a "nezmysloch", ktoré môžu mať vážnejšie politické, spoločenské, ekonomické prípadne zdravotné dôsledky. Oproti týmto webom

stoja novinári, erudovaní odborníci, sekulárne aj náboženské authority aj osobnosti spoločenského života. Každý z nich si uvedomuje, že vo svete, Slovensko nevynímajúc, sú falošné správy a hoaxy hrozbou pre demokraciu, žurnalistiku aj slobodu prejavu.

Dezinformácie majú vplyv na oslabenie dôvery verejnosti vo vlády aj potenciálny dopad na sporné riešenia. V kontexte kybernetických hrozieb sú preto najmä falošné správy a hoaxy, spolu s organizovanými robotmi a trollmi či nenávisťnými prejavmi (predovšetkým v predvolebných kampaniach) považované za najvýraznejšie formy súčasnej online propagandy (Gorwa, 2017, s. 3). Masové rozšírenie konšpiračných médií otvára preto mnohé, zatiaľ iba čiastočne zodpovedané otázky o ich socializačnom a desocializačnom vplyve na recipientov.

Ako obzvlášť závažný možno vidieť vplyv dezinformačných médií (event. konšpiračných webov) ale aj konkrétnych mediálnych obsahov (napr. fake news a hoaxov) na jedinca, t. j. na úroveň jeho spokojnosti / nespokojnosti s protipandemickými riešeniami, dôvery / nedôvery vo verejné inštitúcie alebo veľkosť túžby jednotlivcov po instantných riešeniach či rovnakých (podporných) názoroch (tzv. informačné bubliny) a pod. Na druhej strane

vyvstáva i ďalšia otázka, ktorá sa už pýta na vplyv takých autorít, ktoré sa aktívne podieľajú na odhaľovaní zámerne nepravdivých informácií v médiách. Druhá menovaná oblasť bola motiváciou k vlastnému výskumu.

Príspevok je rozdelený do dvoch častí. Cieľom prvej časti je predstaviť charakter fake news a hoaxov v čase Covid 19 na Slovensku. Druhou časťou príspevku je vlastný výskum, ktorý prebieha v skupine vysokoškolských študentov a sústreďí sa na výskum povedomia o jednotlivcoch (aktivistoch a odborníkoch), zameraných na odhaľovanie dezinformácií na internete.

Charakter fake news a hoaxov

V kontexte Slovenska sa ako problematická ukazuje terminologická nejednotnosť a chýbajúca kodifikácia pojmu „dezinformácie“, z čoho vyplýva aj nejednotné chápanie jemu odvodených významov (Národný bezpečnostný úrad, 2021, online). Ako problematické sa preto ukazuje, okrem iného, aj jasné odlíšenie pojmov „fake news“ a „hoax“.

Pojem “fake news” možno do slovenského jazyka preložiť ako „falošné správy“. Ide teda o informácie, ktoré sú zavádzajúce alebo nepravdivé, nakoľko je ich cieľom získať pre pôvodcu nejakú materiálnu výhodu (napríklad finančný zisk z reklamy

na tzv. zázračné produkty) alebo nemateriálnu výhodu (plynú napríklad zo zámerného poškodenia mena jednotlivca alebo spoločnosti), kedy fake news slúžia ako nástroj propagandy. Fake news sú často súčasťou informačného boja a ich zámerom je príjemcami manipulovať; prípadne ich aspoň ovplyvniť (Radio Regina, 2021, online).

Detekcia falošných správ je prirodzene náročná. Situácii nepomáha ani samotný charakter fake news, keďže sú zámerne písané tak, aby zavádzali svojich čitateľov. Podľa odborníkov je vo výstavbe fake news priam typické miešanie skutočných správ s polopravdami (Shu et al., 2017, s. 22) a v procese ich tvorby dochádza aj k zámernému zahmlievaniu vlastného štýlu písania či k snahe konšpirátora napodobniť štýl iného (v spoločnosti uznávaného) autora (Afroz et al., 2012, s. 461). Aj obsah falošných správ je skôr rôznorodý, pokiaľ ide o ich dĺžku, témy a štýly. Výskum jazykových vlastností falošných správ napríklad potvrdzuje, že podvodné texty majú tendenciu obsahovať viac slov ako originálne články (Kumar et al., 2016, s. 591). Falošné správy majú navyše rôzne úrovne „falošnosti“, čo ešte viac sťažuje ich odhalenie (t. j. môžu byť polopravdami, nepravdami, tzv. „bielymi lžami“ a pod.).

V prostredí internetu sú veľmi častými aj hoaxy, ktoré možno chápať ako nepravdivé informácie, ktoré svojou podstatou nabádajú na ďalšie šírenie. Hoaxmi môžu byť napríklad reťazové maily, prísľuby rýchleho zarábku cez veľmi emotívne správy až po poplašné správy, ktoré varujú publikum pred nejakým náhlym nebezpečenstvom (napríklad pred hackermi, ktorí sa snažia nabúrať sa do osobného mailového účtu alebo pred očkovaním či protipandemickým opatreniam). Autor hoaxov sa snaží vzbudiť dojem dôveryhodnosti, preto sa opiera o (často vymyslené) authority a ich vymyslené vyjadrenia, prípadne opisuje fiktívny príbeh, ktorý má často slúžiť ako odstrašujúci príklad alebo vyvolať paniku (Radio Regina, 2021, online).

Fake news a hoaxy útočia na naše slabiny; predovšetkým majú moc ovplyvňovať naše emócie a neskôr aj naše racionálne zmýšľanie. V online prostredí sa im darí, nakoľko využívajú v princípe neregulovaný internetový priestor, obrovský dosah world wide webu na publikum, nízke náklady na svoje šírenie, rýchlosť zdieľania informácií a pod. Navyše, internetové publikum sa transformuje. Z niekdajších príjemcov mediálnych obsahov (t. j. z čitateľov, divákov alebo poslucháčov) sa internetoví používatelia menia na tvorcov mediálnych

obsahov a aktívnych šíriteľov už existujúcich obsahov.

Podľa odborníkov sú internetoví používatelia ochotní zdieľať informácie (vrátane dezinformácií), ak tieto informácie podporujú ich vlastný postoj alebo hodnoty (Mikheev, Nestik, 2018, s. 6). A. E. Marwick si myslí, že ľudia radi zdieľajú aj falošné spravodajské príbehy, ak podporujú „ich už existujúce viery a spájajú ich identitu s podobnými druhými“ (Marwick, 2018, s. 507) a Fisher hovorí napríklad o ochotnom zdieľaní správ, ak ju človek vníma ako peknú alebo zaujímavú (t. j. páči sa mi) (Fisher, 1993, s. 303) atď. Už dnes môžeme vidieť, že účasť publika na online aktivitách a nárast aktivity publika v súvislosti s Covid 19 môže viesť a vedie konšpirátorov, slovami odborníkov, „k podstatným politickým a ekonomickým výhodám“ (Zhou, Zafarani, 2020, s. 2).

Fake news a hoaxy v čase Covid 19 na Slovensku

V čase pandémie zažívajú fake news a hoaxy veľkú renesanciu. V súvislosti s Covid 19 konšpiračné weby produkujú a v online prostredí ďalej šíria správy, ktoré:

- (1) Budujú spoločenský negativizmus: prezentácia natívnych javov; zdôrazňovanie protikladov; konfliktnosť situácie (Covid býva

napríklad považovaný za politicky nástroj na legalizáciu obmedzovania ľudských práv a slobôd); pôsobenie na emócie (napr. „Korona skončí, keď ty dáš dole rúško“);

- (2) Spochybňujú nariadenia a rozhodnutia slovenskej vlády a Európskej únie: zdôrazňovanie negativizmu vo vzťahu k protipandemickým aktivitám domácej vlády a štátov Európskej únie a spochybňovanie pomoci členských krajín v boji proti koronavírusu;
- (3) Zdôrazňujú proruské iniciatívy a rozhodnutia: proklamujú vakcínu Sputnik V a sprievodnými témami v súvislosti s pandemiou sú správy o rozličných úspechoch ruských vedcov v boji proti Covid 19;
- (4) Prezentujú výraznú antivakcináciu: správy obsahujú posolstvá v rôznych negatívnych súvislostiach, t. j. vakcína ako nástroj na vydieranie ľudí alebo sledovanie ľudí;
- (5) Vyvolávajú „démonizáciu“ očkovaných ľudí: Príkladom je falošná správa, ktorá prezentuje obavu z nákazy v prítomnosti očkovaných ľudí; mediálne odkazy a plagáty s textom „zákaz vstupu očkovaným z dôvodu ochrany tehotných žien“; hoax o tom, že na zaočkovaných útočia včely a pod.;

- (6) Úplne popierajú ochorenie, prípadne zľahčujú správy o pandémie a počte obetí: Hoaxy o Covid 19 obsahujú nezmysly a klamlivé predstavy o víruse alebo jeho liečbe. Liečba na Covid 19 je prostredníctvom hoaxov interpretovaná v podobe rôznych zaručených receptov a prevenčných rád pred infekciou;
- (7) Vytvárajú a legitimizujú nové pojmy: spomenieme napr. „diabolský plán“ (t. j. očkovanie), „čipovanie“, „covidoví zločinci“, geopolitická „svätá vojna“, „dátové peklo“ (napr. v súvislosti s dátami o chorobnosti obyvateľstva) atď.;
- (8) Obsahujú aj radikálne až extrémistické posolstvá s úmyslom šíriť poplašné správy.

Dodajme, že na konšpiračných weboch v čase Covid 19 naďalej, hoci okrajovo, odznievajú aj celospoločenské témy a názory, smerujúce proti *migrantom*, *istanbulskému dohovoru* alebo *globálnemu paktu o utečencoch*. Všetky tri témy súvisia s obdobím pred koronou. Tzv. migračná kríza je medzinárodná predovšetkým humanitárna a politická kríza prebiehajúca v Európe od roku 2014. Základným cieľom Istanbulskeho dohovoru je jasné prepojenie medzi dosiahnutím rodovej rovnosti a

odstránením násilia páchaného na ženách; jeho stručným cieľom je vytvorenie Európy bez násilia na ženách a bez domáceho násilia a verejná diskusia prebieha od 2. polovice 2017. Globálny pakt o utečencoch je predmetom konšpirátorov odvtedy, ako Slovensko, podobne ako Rakúsko, Maďarsko, Česko alebo USA odmietlo tzv. migračný pakt OSN aj tzv. globálny pakt o bezpečnej, riadenej a legálnej migrácii, ktorý v decembri 2018 podpísali predstavitelia vyše 150 krajín na konferencii o migrácii v Maroku; v oboch prípadoch ide o globálnu dohodu v rámci OSN pre medzinárodnú spoluprácu v otázke migrácie (Európsky parlament, 2018, online). V kontexte Slovenska v období pandémie napokon klesá, ale nemizne aj objem falošných správ v súvislosti so *Židmi a židovstvom* alebo v spojitosti s *Rómami*.

Výskum povedomia o jednotlivcoch bojujúcich proti dezinformáciám na internete

Metodológia výskumu

Obsahy vyššie predstavených konšpiračných webov a mnohé ďalšie pochybné webové stránky sú predmetom záujmu odborníkov z rôznych oblastí, ktorí majú záujem o bezpečnejší online priestor a spoločnosť bez škodlivých dezinformácií.

Cieľom vlastného výskumu bolo skúmať povedomie mladých ľudí o jednotlivcoch, aktivistoch a odborníkoch, zameraných na odhaľovanie dezinformácií na internete.

Realizácia výskumu prebehla v skupine vysokoškolských študentov z technických aj humanitných odborov. Táto generácia zažila prvé stretnutie s internetom už na základnej škole; vďaka projektu Infovek (t. j. informatizácia základných a stredných škôl) sa zoznámila s internetom, jeho funkciami a využitím (TASR, 2003, online). Odvtedy je world wide web v tejto generácii súčasťou nielen jej edukácie a nadobúdania informácií; podľa výskumov sa tak deje predovšetkým v priestore sociálnej siete Facebook, pričom zábavu vyhľadáva a voľný čas dnešná

mládež trávi najčastejšie na Instagrame a kanále YouTube (Strategic Communication Programme, s. 6-7; Digital News Report, 2019, s. 107).

Výskum prebiehal v časovom období apríl 2021 – jún 2021. Výskumnú vzorku tvorilo 74 študentov. Výskumnou metódou bol online dotazník.

Zistenia výskumu

V rámci zistení uvádzame piatich najviac známych jednotlivcov, ktorých skúmaní vysokoškooláci vnímajú ako aktivistov, bojujúcich proti dezinformáciám v médiách. Zistenia výskumu znázorňuje Tabuľka 1.

Tabuľka 1. Povedomie o aktivistoch a odborníkoch, zameraných na odhaľovanie dezinformácií na internete

Vladimír Šnidl	Denník N	Dlhoročný reportér; patrí medzi zakladajúcich redaktorov Denníka N; cielene sa venuje problematike konšpiračných obsahov v médiách; Zodpovedný autor príručky pre stredoškoolákov s názvom „Klamstvá a konšpirácie“.
Jakub Goda	Denník N	Odborník na extrémizmus; analytik Globsec Policy Institute; aktívny v odhaľovaní dezinformácií a hoaxov v médiách (séria rozhovorov s edukatívnym a preventívnym zameraním), slovenský bloger a držiteľ Novinárskej ceny.
Tomáš Kriššák	Projekt Checkbot	Expert na kognitívnu bezpečnosť; spolupodielal slovenského projektu Checkbot (odhaľuje nepravdy na Facebooku); aktívny v prípravách seminárov mediálnej gramotnosti a programov zameraných na znižovanie dopadu dezinformácií na verejnosť; autor

		na hodnoty zameraného edukačného projektu Slobodovo.
Marek Vagovič	portál Aktuality.sk	Investigatívny novinár; šéf investigatívneho tímu a komentátor portálu Aktuality.sk. Zo sedemnástich nominácií na Novinársku cenu Nadácie otvorenej spoločnosti bol deväťkrát jej výhercom.
Martin M. Šimečka	Denník N	Bývalý šéfredaktor denníka SME; spoluzakladateľ a súčasný šéf redakčnej rady Denníka N. Autor kníh, blogger a aktivista v boji proti dezinformáciám v mediálnom priestore.

Skúmaní respondenti si s odhaľovaním dezinformácií v online priestore spájajú najmä aktivity V. Šnídla, J. Godu, T. Kriššáka, M. Vagoviča a M. M. Šimečku. Môžeme vidieť, že väčšina študentov vníma pokusy o odhaľovanie dezinformácií v online prostredí v súvislosti s prácou novinárov serióznych novín; predovšetkým z Denníka N.

Okrem piatich, v dotazníku najčastejšie uvádzaných osobností, respondenti poznajú aj iniciatívy ďalších odborníkov, ktorí zdôrazňujú obozretnosť v otázke dezinformácií v mediálnom priestore. Vo výskume zaznievajú aj novinári Juraj Smatana (Dezinformácie Hoaxy Propaganda), Filip Struhárik (Denník N), Karol Sudor (Denník N), Ria Gehrerová (Denník N), slovenský novinár, komentátor, publicista a poradca slovenskej prezidentky v otázkach vnútornej politiky štátu Marián Leško, novinárka a publicistka Soňa

Gyarfašová (Rozhlas a televízia Slovenska) a Zuzana Kovačič Hanzelová (SME).

Diskusia a záver

Podľa záverov výskumu Reuters Institute je veľmi pravdepodobné, že pandemická kríza urýchlí dlhodobú štrukturálnu zmenu smerom k digitálnej žurnalistike (Digital News Report, 2020, s. 29). Online médiá sa podľa týchto predpovedí teda stanú vlajkovou loďou svetovej aj slovenskej žurnalistiky. Výzvou pre skúmaných mladých ľudí (a nielen pre nich) je vedieť sa nielen orientovať vo virtuálnej realite, ale mať aj každodenné individuálne úsilie prekonať aj osobné hranice a nadobúdať okrem potrebných digitálnych kompetencií aj mediálnu gramotnosť. V opačnom prípade sa dezinformácie stanú, ako upozorňujú odborníci, skutočnou hrozbou pre jedinca aj pre bezpečnosť spoločnosti (Webb et al., 2016, s. 201).

Túto skutočnosť je možné vnímať ešte výraznejšie v súvislosti s dezinformáciami o Covid 19, ktoré polarizujú spoločnosť a majú o. i. negatívny dopad aj na konkrétnych ľuďoch. Slovom generálneho tajomníka OSN sa preto práve dezinformácie o súčasnej pandémie stali „globálnym nepriateľom“ (Lederer, 2020, online).

Zistenia vlastného výskumu nasvedčujú tomu, že za významné autority v boji proti dezinformáciám v kontexte Slovenska považujú skúmaní vysokoškooláci najmä slovenských novinárov, spomedzi ktorých zohrávajú najvýznamnejšie postavenie novinári z Denníka N. To považujeme za zaujímavú skutočnosť, nakoľko ide o mená spoluautorov príručky pre stredoškoolákov s názvom „Klamstvá a konšpirácie“, ktorá bola vydaná v roku 2017 a ktorá sa zadarmo distribuovala do mnohých stredných škool na Slovensku. Zrejme aj to je jeden z dôvodov, prečo je trojica novinárov Šnidl – Goda – Kriššák známa aj medzi dnešnými vysokoškoolákmi (t. j. vtedajšími stredoškoolákmi). Dané pozorovanie si samozrejme zaslúži ďalšie overenie; v tejto chvíli sa však minimálne uchádza o pozornosť, spolu s pozitívnym apelom na obdobné aktivity, ktoré prinášajú spoločenský aj individuálny úžitok.

Autority a osobnosti, identifikované v našom výskume, okrem pravidelného

diagnostikovania situácie v súvislosti s odhaľovaním dezinformácií v online priestore zároveň:

(1) apelujú na potrebu etického vzdelávania všetkých ľudí, najmä však tých, ktorí sú povolani vykonávať funkcie politického, ekonomického a sociálneho vedenia;

(2) vnímajú potrebu väčšej podpory škool v ich úsilí o implementáciu mediálnej výchovy do vzdelávania;

(3) povzbudzujú školy, občiansku spoločnosť aj seriózne médiá k tvorbe a realizácii projektov, zameraných na mediálnu gramotnosť;

(4) pripomínajú potrebu uvedomelých aktivít jednotlivcov a vzdelávania spoločnosti;

(5) proklamujú potrebu vývinu právneho systému, ktorý by sa zaoberal novými formami manipulácie vo svete, ktorý je každým dňom viac digitálnejší a technologickejší;

(6) zdôrazňujú potrebu väčšej obozretnosti voči zdrojom informácií, ktorým v online priestore pripisujeme význam.

V tejto súvislosti sa ešte jasnejšie ukazuje potreba uvedomiť si, že medzi informáciou (dátami) a prezentáciou informácie (spracovanie dát v médiách) existuje dlhá cesta. Prebieha na nej zhromažďovanie dát, spracovanie dát, ich interpretácia,

kontextualizácia zistení atď. Podstatná však nie je cesta, ale uvedomenie si toho, že na tej ceste (medzi informáciou a prezentáciou informácie) stojí vždy človek. Ten má na chrbte obrovskú batožinu a v nej, pomyselne, mnohé pravdivé a vierohodné, ale aj nepravdivé, nepodstatné či zámerne klamlivé údaje. Táto batožina je veľká a ťažká; zdá sa dokonca, že sa zväčšuje až sa stáva každodenným bremenom... Kľúčovou otázkou nie je ako sa jej zbaviť alebo kráčať bez nej (internet a jeho obsahy už zastaviť nemožno). To najpodstatnejšie je sa naučiť, čo si z batožiny vyberieme a ako nám bude tento obsah k úžitku.

Odborný profil autorky:

Hedviga Tkáčová je odborná asistentka na Katedre filozofie a religionistiky. Vyštudovala teológiu na Univerzite Komenského v Bratislave, religionistiku na Prešovskej univerzite v Prešove a doktorandské štúdium žurnalistiky na Katolíckej univerzite v Ružomberku. Jej pedagogické a výskumné aktivity sa zameriavajú na výskum dopadov nových technológií a online médií na spoločnosť, riešenie sociálnych konfliktov v spoločenskom a medzireligióznom kontexte a vzdelávanie s využitím médií v kontexte trvalo udržateľného rozvoja.

Zoznam bibliografických odkazov

AFROZ, S. – BRENNAN, M. – GREENSTADT, R. 2012. Detecting Hoaxes,

Frauds, and Deception in Writing Style Online. In CUNNINGHAM, Rob et al. *Proceedings - IEEE Symposium on Security and Privacy*. San Francisco, CA : Technical Committee on Security and Privacy, 2012, s. 461-475. ISBN: 978-0-7695-4681-0.

Digital News Report. 2020. Foreword to the Reuters Institute Digital News Report 2020 [online]. [cit. 2021-06-16]. Dostupné na internete:

<https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2020-06/DNR_2020_FINAL.pdf>.

Európsky parlament. 2018. Pokrok v súvislosti s globálnym paktom OSN o bezpečnej, riadenej a legálnej migrácii a globálnym paktom o utečencoch. [online]. Štrasburg : European Parliament [cit. 2021-06-16]. Dostupné na internete: <https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2018-0118_SK.html>.

FISHER, R. J. 1993. *Social desirability bias and the validity of indirect questioning.* Journal of consumer research. ISSN 1537-5277, 1993, 20, 2, 303-315.

GORWA, R. 2017. *Computational Propaganda in Poland: False Amplifiers and the Digital Public Sphere: Working Paper 2017. 4.* Oxford, UK : Project on Computational Propaganda, 2017, 32 s.

HAJDU, D. – KUPKOVÁ, I. 2018. *Strategic Communication Programme 2018:*

Connected (with) youth. Informácie, dôvera a vplyv medzi mladými ľuďmi na Slovensku.

Bratislava : Globsec, 2018. 24 s.

KUMAR, S. – WEST, R. – LESKOVEC, J. 2016. Disinformation on the web: Impact, characteristics, and detection of wikipedia hoaxes. In BOURDEAU, Jacqueline et al. *Proceedings of the 25th international conference on World Wide Web*. Republic and Canton of Geneva, Switzerland : International World Wide Web Conferences Steering Committee, 2016, s. 591-602. ISBN 978-1-4503-4143-1.

LEDERER, E. 2020. *Chief Antonio Guterres: Misinformation about COVID-19 Is the New Enemy* [online]. New York, NY : TIME [cit. 2021-06-16]. Dostupné na internete: <<https://abcnews.go.com/US/wireStory/chief-misinformation-covid-19-enemy-69850124>>.

MARWICK, A. E. 2018. *Why do people share fake news? a sociotechnical model of media effects*. Georgetown law technology review. ISSN _, 2018, 2, 2, 474-512.

MIKHEEV, E. A. – NESTIK, T. A. 2018. *Disinformation in the social networks: state and prospects of the psychological investigations*. Social psychology and society. ISSN 2221-1527, 9, 2, 5-20.

Národný bezpečnostný úrad. 2021. *Dezinformácie a informačné operácie*. [online]. [cit. 2021-06-15]. Dostupné na

internet: <<https://www.nbu.gov.sk/urad/ourade/hybridne-hrozby-a-dezinformacie/dezinformacie/index.html>>.

Rádio Regina. 2021. *Fake news a hoaxy – aký je medzi nimi rozdiel?* [online]. [cit. 2021-06-16]. Dostupné na internete: <<https://reginavychod.rtvsk/clanky/mylimteda-som/246378/fake-news-a-hoaxy-aky-je-medzi-nimi-rozdiel>>.

Reuters Institute. 2019. *Digital News Report 2019*. [online]. [cit. 2021-06-13]. Dostupné na internete: <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/inline-files/DNR_2019_FINAL.pdf>.

SHU, K. – SLIVA, A. – WANG, S. – TANG, J. – LIU, H. 2017. *Fake news detection on social media: A data mining perspective*. ACM SIGKDD Explorations Newsletter. ISSN 1931-0145, 19, 1, 22-36.

TASR. 2003. *Do projektu INFOVEK sa tento rok zapojí ďalších 350 škôl*. [online]. [cit. 2021-06-13]. Dostupné na internete: <<https://www.sme.sk/c/811932/do-projektu-infovek-sa-tento-rok-zapoji-dalsich-350-skol.html>>.

WEBB, H. et al. 2016. *Digital wildfires: hyper-connectivity, havoc and a global ethos to govern social media*. ACM SIGCAS Computers and Society. ISSN 0095-2737, 45, 3, 193-201.

ZHOU, X. – ZAFARANI, R. 2020. *A Survey of Fake News: Fundamental Theories, Detection Methods, and Opportunities*. Association for Computing Machinery. ISSN 1557-735X, 1, 1, 1-37.

Kontakt na autora:

Tkáčová, Hedviga PhDr., ThDr., PhD.

Fakulta humanitných vied Žilinskej univerzity v Žiline

Univerzitná 1, 01 001 Žilina

Borová 13, 01 007 Žilina

e-mail: hedwiga.tkacova@gmail.com